

Tomáš Dianiška HAVĚŤ

PP

DIVADLO
POD PALMOVKOU

Jaroslav Blažek a Barbora Kubátová

Tomáš Dianiška

HAVĚŤ

Režie: Tomáš Dianiška

Dramaturgie: Ladislav Stýblo

Výprava: Lenka Hollá

Hudba: Matej Štesko

Pohybová spolupráce: Marek Zelinka

Produkce: Markéta Benčová

Hlasová spolupráce: Regina Szymiková

3. inscenace 78. divadelní sezony 2025/2026

a 450. inscenace Divadla pod Palmovkou

Světová premiéra 6. 2. 2026 na Velké scéně Divadla pod Palmovkou

Divadlo pod Palmovkou je divadelní scénou hlavního města Prahy.

Tomáš Vardan, Šimon Holíš, Jiří Panzner, Teodor Dlugoš,
Tereza Masaříková, Ondřej Vaněk a Barbora Kubátová

Jiří Panzner, Ivana Wojtylová, Jakub Albrecht,
Tomáš Vardan, Šimon Holíš a Barbora Kubátová

OSOBY A OBSAZENÍ

Řehoř: Jaroslav Blažek

Romana: Barbora Kubátová

DJ Křižák, Velký Pavouk: Jakub Albrecht

Bába, Včelí královna: Ivana Wojtylová

Pralinka, Beruška: Kateřina Hrdinová

Buřtguláš, Pytlík: Jiří Panzner

Kaštan, Larva: Teodor Dlugoš

Plaváček, Hovnivál, Mája: Tomáš Vardan

Medvěd, Veš, Ferda: Šimon Holiš

Trubec: Ondřej Vaněk

Světlušky: Tereza Masaříková, Lucie Anna Staňková,
Natálie Burešová, Magdaléna Přibíková,
Aneta Marie Dykastová a Eliška Trojáčková

Představení řídí: Ondřej Vaněk

Text sleduje: Jolana Běhounková

TVŮRCI INSCENACE

Tomáš Dianiška

Autor hry a režisér

Kmenový autor, herec a režisér Divadla pod Palmovkou se narodil v Banské Bystrici. V devatenácti letech odešel ze Slovenska do Prahy, kde v roce 2008 absolvoval herectví na DAMU. Poté vstoupil jako herec do angažmá v Divadle F. X. Šaldy v Liberci, kde ztvárnil více než třicet rolí a stal se také spoluzakladatelem a organizátorem kultovní divadelní skupiny vystupující pod názvem Divadlo F. X. Kalby. Jako autor a režisér se podílel na libereckých inscenacích *Zvrhlá Margaret*, *Moje malá úchylka*, inscenaci *House of Love 2: Návrat hezkých hochů* uvedené v A studiu Rubín a na inscenacích *Googling and Fucking*, *Mickey Mouse je mrtvý*, *LSDown*, *Logo*, *Dianiška je Bůh*, *Atomová kočička* a *Burian*.

Od září 2014 je členem hereckého souboru Divadla pod Palmovkou. Z rolí: Roderigo (W. Shakespeare: *Othello*), Jamie Coogan (P. Quilter: *Celebrity*), Partenau (J. Littell, D. Majling: *Laskavé bohyně*), Don Alonzo (Molière: *Don Juan*), Ondřej Třasorítka (W. Shakespeare: *Večer tříkrálový*), Will (M. Norman, T. Stoppard, L. Hall: *Zamilovaný Shakespeare*), Mistress Overdone (W. Shakespeare: *Něco za něco*), Homunkulus a další (J. W. Goethe: *Faust*), Tomáš Zeus (M. Lang: *Happy Chicken*), Lucentio (W. Shakespeare: *Zkrocení zlé ženy*) aj. Ve Studiu PALM OFF byly uvedeny Dianiškovy autorské inscenace *1000 věcí, co mě serou* (divadelní adaptace stejnojmenného blogu), *Mlčení bobříků*, *Jak sbalit ženu 2.0* (divadelní adaptace stejnojmenné knihy T. Baránka), *Pusťte Donnu k maturitě!* (přeneseno pro velký zájem diváků na Velkou scénu Divadla pod Palmovkou), *Poslední důvod, proč se nezabít* (divadelní adaptace stejnojmenného blogu), *Bezruký Frantík* (napsáno s I. Orozovičem; přeneseno pro velký zájem diváků na Velkou scénu Divadla pod Palmovkou), *Žena filmového kritika* (napsáno spolu s P. Cífkou). Pro Velkou scénu Divadla pod Palmovkou Tomáš Dianiška napsal a připravil inscenace *294 stateč-*

ných, *Encyklopedie akčního filmu* a *Noc zlomených nehtů* (napsáno společně s Lenkou Veverkovou a Janem Hanzlíkem). Ve většině inscenací svých her Tomáš Dianiška také hrál a hraje.

Vedle domovského Divadla pod Palmovkou spolupracoval jako autor, herec a režisér s několika pražskými scénami, mj. s MeetFactory, Divadlem Letí, s A studiem Rubin, divadelní společností Masopust, Chemickým divadlem, Divadlem X10 aj. Jako autor a režisér působil v Komorní scéně Aréna v Ostravě (V. Klimáček: *Komiks*), v ostravském Divadle Petra Bezruče (T. Dianiška: *Transky, body, vteřiny*, T. Dianiška: *Špinarka*), v Divadle v Dlouhé (T. Dianiška: *Pravomil*), v Divadle F. X. Šaldy v Liberci (T. Dianiška: *Burian, Tajemný pan Zeť*), v Klicperově divadle v Hradci Králové (T. Dianiška: *Tělo tajné agentky*), v Losers Cirque Company (L. Veverková, K. Šedá: *Národní sbírka zlovyků*) či v pražském Činoherním klubu (*Zakleté dámy*) aj. Jeho autorský počín *Mlčení bobříků* získal nominaci na Cenu české divadelní kritiky 2016. Ve stejné anketě obdržel ocenění Talent roku. V rámci Cen české divadelní kritiky Tomáš Dianiška uspěl také v roce 2019: Inscenace *Transky, body, vteřiny* uvedená ostravským Divadlem Petra Bezruče, kterou napsal a režíroval, získala ocenění jako nejlepší inscenace roku a nejlepší česká hra roku. Na nejlepší českou hru roku byla ve stejném roce nominována také hra *Bezruký Frantík*. V roce 2020 získal za inscenaci *294 statečných* cenu za nejlepší poprvé uvedenou českou hru a stejné ocenění získal také v roce 2021 za *Špinarku* uvedenou Divadlem Petra Bezruče. V divadelní sezoně 2023/2024 získala inscenace *294 statečných* také Cenu Klubu mladých diváků za nejoblíbenější inscenaci sezóny. V roce 2023 Tomáš Dianiška režíroval celovečerní film *Lítá v tom*, pro který napsal také scénář a v létě 2026 bude mít premiéru film *Bojovník*, na kterém se podílel jako spoluautor scénáře a který společně s V. Fričem režíroval.

Lenka Hollá

Výprava

Narodila se v roce 1984, pochází z Poličky. Vystudovala scénografii na JAMU v ateliéru Marie Jiráskové. Od roku 2009 se věnuje divadelní scénografii v Česku a na Slovensku – jako výtvarnice se podílela na více než šedesáti českých divadelních inscenacích. Nejčastěji spolupracuje s režiséry Tomášem Dianiškou, Jakubem Šmídem, Annou Davidovou,

Braněm Holíčkem a dalšími. Inscenace, na kterých se podílela, jsou (nebo byly) v repertoáru Divadla pod Palmovkou (*Mlčení bobříků*, *Jak sbalit ženu 2.0*, *Pust'te Donnu k maturitě!*, *Poslední důvod, proč se nezabít*, *Bezruký Frantík*, *294 statečných*, *Encyklopedie akčního filmu*, *Žena filmového kritika*, *Noc zlomených nehtů*, *Pygmalion*), Divadla Petra Bezruče v Ostravě (*Romeo a Julie*, *#nejsem rasista, ale...*, *Transky, body, vteřiny*, *Špinarka*), Klicperova divadla v Hradci Králové (*Medvědi*, *Kati*, *Tělo tajné agentky*), Divadla Husa na Provázku (*Marx Bros*, *Vitka*), Švandova divadla na Smíchově (*Vladimirova děvka*, *Idioti*, *Proměna*, *Popeláři*, *Slušný člověk*, *Lámání chleba*, *Bratr spánku*), Divadla D21 (*Utrpení mladého Werthera*, *Bajaja*, *Válka s mloky*, *Zločin a trest*, *Amerika*, *Pěna dní*), Divadla F. X. Šaldy v Liberci (*Atomová kočička*, *Burian*, *Želary*, *Tajemný pan Zeť*), Činoherního klubu (*Ošklivec*), Divadla v Dlouhé (*Pravomil*), Městských divadel pražských (*Posedlost*) a mnoha dalších. Věnuje se také filmové a televizní tvorbě.

Matej Štesko

Autor hudby

Matej Štesko (1985) je hudební skladatel a multiinstrumentalista. V Banské Bystrici vystudoval obor Filmová tvorba na Akademii umění a tam také začala jeho první spolupráce s divadlem. Během studia působil v několika kapelách jako hudebník a skladatel, složil hudbu k dětským představením pro známé Štúdio tanca a Bábkové divadlo na rázcestí. Během studia na VŠ napsal hudbu i pro několik tanečních a experimentálních představení. V roce 2013 se přestěhoval do Prahy, kde působí jako lektor hudby, nahrál své první autorské album *Sirény* (2015) a napsal několik muzikálů pro děti. V současné době se věnuje komponování hudby pro činoherní představení. Často spolupracuje zejména s dramatikem a režisérem Tomášem Dianiškou – v inscenacích *Transky body vteřiny*, *294 statečných*, *Encyklopedie akčního filmu*, *Žena filmového kritika* nebo *Noc zlomených nehtů*. Pro Divadlo pod Palmovkou napsal také scénickou hudbu k inscenaci *Vaříme s Elvisem*. Skládá také hudbu k rozhlasovým inscenacím Českého rozhlasu. Od roku 2020 hraje v kapele divadla Aqualung. V roce 2024 mu vyšla jeho orchestrální suita *Balada o zelené vodě* a v roce 2025 jeho druhé autorské album *SnímŠnou?*, které je poctou ikonické hudbě devadesátých let. <https://soundcloud.com/matej-stesko>

Tereza Masatřiková, Lucie Anna Starřiková,
Jiřř Panzner, Barbora Kubátová,
Jaroslav Blažek a Natálie Burešová

Kateřřina Hrdinová a Ivana Wojtyřlová

POČASÍ SE UTRHLO ZE ŘETĚZU

*„Takže když vyprávím příběhy já, jsem lhářka,
ale když to dělá Harry Potter, je to tvůj miláček?“*

Bába ve hře Havět'

Zdá se, že mnohé demokratické společnosti přinejmenším v posledních desetiletích narážejí na úskalí, které je paradoxně pevnou a logickou součástí demokratické DNA. Přestože demokratické společnosti musely i v minulosti čelit množství nejrůznějších krizí (včetně „demokratických“ změn společností ve společnosti totalitní), je v současnosti situace v jednom podstatném momentu zcela nová: Zatímco v minulosti se občané rozhodovali pro demontáž demokracie, anebo její likvidaci, ve jménu silných totalitních ideologií, v současnosti dochází k útokům na tradiční demokracie zejména ve jménu ekonomických zájmů části ekonomických elit a cizích autoritářských států. Roli, jakou dříve v útocích proti demokracii sehrávali totalitní ideologie tak dnes zastávají nástroje „kognitivní války“, která primárně neusiluje o to někoho přesvědčit o nějaké ideologii, ale snaží se ve prospěch svých (většinou) ekonomických a mocenských zájmů vnést do demokratických společností chaos, všeobecnou nedůvěru a využít ty nejtemnější stránky lidských povah, mezi které patří zbabělost, závist, pohodlnost, egoismus, cynismus a arogance. Snaha získat vliv a moc prostřednictvím využití „nižších“ lidských pudů samozřejmě sama o sobě nijak nová není, nové jsou však prostředky, které je dnes možné využít. Nová média a sociální sítě totiž ještě více než kdy v minulosti umožnily (anebo si vynutily, chcete-li), aby v podstatě všechno bylo podáváno i přijímáno jako určitá forma zábavy – a to včetně politiky, která se stává stále více populistickou. Občané podporování a masírování sociálními sítěmi tak ve větší míře než kdy v minu-

losti nevolí programy a vize, o kterých se domnívají, že jsou v jejich zájmu, ale rozhodují se hlavně podle osobních sympatií (což je obrovský prostor pro reklamu a marketing) a podle toho, zda ten který politik hovoří „jejich řečí“ a jestli předkládá „jejich pohled na svět“ – a to bez ohledu na to, zda je onen pohled na svět spravedlivý, reálný a opřený o doložitelné informace a argumenty. Účel zde takřkajíc svět prostředky...

Pokud ale společnost bez výhrad přijme „pragmatismus“, což je slovo, které je v poslední době zpravidla používáno jako eufemismus pro cynické a arogantní jednání nemající daleko ke gangsterství, přijme vlastně také to, že pravidla budou takřka bez omezení určovat ti silnější bez ohledu na cokoliv. I tradiční demokracie přitom mají navzdory svým mechanismům, právu a různým pojistkám velký problém gangsterskému „pragmatismu“ čelit, snem těchto predátorů však je společnost proměnit v jakýsi „neo-feudální“ systém ovládaný oligarchy a jejich zaměstnanci a pomocníky napojenými na veřejné prostředky státu. I když by se mohlo zdát, že v takovém světě by chtěli žít pouze ti, pro které je bezohlednost vůči slabším jednoznačně výhodná a pro ostatní nijak atraktivní není, je dnes situace podstatně složitější: Ambice a zájmy predátorů dnes paradoxně pomáhají naplňovat hlavně chudší, méně vzdělaní, nejslabší a nejohroženější, které se predátorům podařilo přesvědčit (mj. prostřednictvím demagogie a manipulací záměrně zveličujících skutečné i smyšlené problémy a krize), že nejlepším řešením je posílit vliv a moc autoritářů a oligarchů, kteří skončují se „starým“ světem a jeho „svobodu omezujícími“ pravidly. Výhodou světa ovládaného predátory pak má být zejména ekonomická prosperita státu řízeného „firemním způsobem“ a naděje, že ze stále bohatšího stolu nové elity odpadne dostatek i mezi obyčejný lid, ničím neomezované pohodlí a příslib státem neregulovaného průmyslového a technologického rozvoje – a v neposlední řadě kulturní a společenský konzervativismus zaštiťující nový status quo, ukončení diskuzí a umlčení nepohodlných názorů. Pro ty, kteří se dnes cítí z nějakého důvodu nespokojeni a zklamáni, je to zjevně dostatečně lákavá nabídka.

Informace a dezinformace

Často se s nadsázkou říká, že informace jsou novou ropou 21. století. Právě ve složitém světě nacházejícím se na tak významném rozcestí, na jakém se nachází současné lidstvo, má informace skutečně cenu zlata. Informace o realitě umožňuje pochopit podstatu jevů a dějů, získávat na ně názor a přijímat rozhodnutí, která jsou podložena právě touto znalostí reality. Přitom, jak už bylo naznačeno výše, definice toho, co vlastně informace je, není až tak jednoduchá.

Jak uvádí v knize *Teorie a praxe informace* P. Toman: „Informace je zpráva o tom, že nastal určitý jev z množiny možných jevů a tím se u nás (u příjemce) snižuje (nebo zcela odstraňuje) neznalost o tomto jevu.“ Problém tedy spočívá zejména v tom, že si nikdy nemůžeme být úplně jisti, že naše informace zkoumaný jev nebo událost zahrnuje opravdu v úplnosti – že nám neunikla nějaká zásadní souvislost, anebo že naše informace není chybná nebo mylná. S tímto rozporem mezi „informací“ a „pravdou“ se pochopitelně museli vyrovnávat vědci a myslitelé vždy a vždy také docházelo k záměnám informací za pravdu (a ne vždy šlo pouze o omyly). Metody „starého“ komunikačního světa vycházejícího z dlouhého a kontinuálního vývoje médií i společnosti vyvinuly mechanismy, jejichž dodržování pomáhá příjemcům v orientaci toho, jaký obsah ve skutečnosti konzumují. „Revoluční“ mediální scéna a sociální sítě však tuto odvěkou situaci ohledně vztahu informací k pravdě radikálně zkomplikovaly tím, že začaly zneužívat možnost nabídnutou technologickým pokrokem a cíleně podporují dojem, že pravda je vlastně cokoliv a že svoje vlastní informace a pravdy může mít bezmála každý.

Informace se totiž ve veřejném prostoru do jisté míry přeměnila v emoci. Tomuto tlaku přitom více či méně podléhají i renomovaná média: Zaujmout v současné záplavě nejrůznějších zpráv je totiž velmi obtížné. Bohužel to často vede ke snaze překonat „konkurenci“ emotivností, alarmismem, sentimentem, provokativností a zároveň často i banalitou či dokonce infantilností, která ji učiní atraktivní pro ve společnosti dominující úroveň soustředěnosti, kulturnosti a zájmu o různá témata. Bez těchto „přisad“ a ohledů se dnes informace stává zajímavou „jen“ pro relativně úzký okruh příjemců s hlubším zájmem o danou problematiku, ale v podstatě bez možnosti stát se masově přijímanou, sdílenou, diskutovanou a sledovanou. Dokonce se zdá, že čím je zpráva emotivnější, nehoráznější, drzejší a bizarnější, tím větší má dosah a tím spíše se stane předmětem společenského zájmu. Platí přitom, že i negativní reklama je reklamou, hlavně když se o tom veřejně mluví – jak ostatně napsal i architekt nacistické propagandy Goebbels. Sledovanost informací je nepochybně pro mnohá média a tvůrce obsahu důležitější než jejich kvalita a relevance, protože to, co přináší zisky a úspěch, není kvalita ani relevance, tím méně korektnost ve všech významech tohoto slova, ale čtenost. Korektní informace založená na opatrných a málo atraktivních tvrzeních (a zahrnující v sobě např. i pochyby) musí s často siláckou, skandalizující a emotivní rétorikou „jednoduchých informací o jasné a jednoduché pravdě pro jednoduché lidi“, prohrát. Zvláště když informace ve veřejném prostoru musí čelit nejen banalizaci a infantilizaci, s jakou je často současným konzumentům podávána, ale také konkurenci „jokerovský“ svůdné a mimořádné zákeřné dezinformace.

V knize L. Bittmana *Mezinárodní dezinformace, černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce* je společensky závažná dezinformace definována jako „úmyslně zkreslená informace, kterou pachatel tajně vsune do informační soustavy oponenta s cílem oklamat ho a ovlivnit jeho politické, hospodářské či vojenské akce“. Jednoduše řečeno jde o cílené a často velmi sofistikované zneužití naivity a „informační pohodlnosti“ příjemců (nebo jejich obav, zbabělosti, amorálnosti a frustrací) prostřednictvím zmanipulovaných, zavádějících nebo jinak klamavých informací ve vlastní prospěch – finanční, politický, ideologický, osobní, vojenský apod. Dezinformace se přitom k příjemci dostává ve stejné formě, jakou se k němu dostávají i relevantní informace – je přitom často složité při povrchném čtení, které je ovšem pro současnou „rychlou dobu“ typické, rozlišit informaci a dezinformaci. Jako nejúčinnější způsob boje proti dezinformacím se sice obvykle uvádí zveřejnění stejného počtu korektních informací, v praxi je to však velmi obtížné: Ke každé pravdivé informaci je totiž možné velmi rychle vytvořit velké množství dezinformací, které relativně snadno obrátí korektní informace třeba i „vzhůru nohama“. Zatímco pravdivá a korektní informace musí vycházet z reality a poskytovat věrohodné a relevantní informace, dezinformace může být rychle vytvořena třeba i na základě zcela neuvěřitelných nesmyslů a lží – a přitom dobře plnit svoji funkci. Platí přitom, že konzument spíše uvěří množství podobně zaměřených dezinformací než jedné pravdivé zprávě.

Ne všechny dezinformace jsou přitom primitivní. Některé rafinovaně zasazují lež a manipulativní obsah do pravdivého kontextu a na první pohled tak mohou působit věrohodně. Dezinformace navíc zpravidla dovedou kombinovat zdání věrohodnosti (a dokonce i „vědeckosti“) se čtenářskou atraktivitou – často využívá emoce, bývá apelativní, plná senzačních a přitom zdánlivě rozumně vypadajících názorů a tvrzení, její sdělení je jednoznačné a jednoduše srozumitelné. Někdy se dezinformace „vědecky“ odkazují na různé zdroje nebo autority – přičemž ony zdroje nebo autority zpravidla vůbec neexistují, nebo nemají uváděnou odbornost (nejsou odborně relevantní) nebo nikdy neřekly ani nenapsaly nic z toho, co je jim v dezinformační zprávě přisuzováno, nebo jsou jejich informace hrubým způsobem vytržené z kontextu anebo jinak obráceny v opak jejich původního smyslu. Oproti těmto „skandálními“ a „převratným“ informacím dokonce může skutečně pravdivá (ověřená a doložitelná) informace působit na konzumenta nevěrohodně, pokud např. přináší příliš nový pohled na věc nebo pokud je napsána málo čtivě, příliš odborně, málo srozumitelně – nebo pokud přináší informace, které jsou sice podloženy skutečnými a ověřitelnými důkazy, ale nejsou u konzumenta z nějakého důvodu populární. Vyvrátit dezinformaci je přitom vždy obtížné, protože je nutné věrohodně a korektně

Šimon Holíš, Jiří Panzner, Kateřina Hrdinová,
Tomáš Vardan a Teodor Dlugoš

Jakub Albrecht, Barbora Kubátová a Teodor Dlugoš

doložit skutečnost, což je náročné na čas i znalosti apod. – a navíc vždy platí, že vyvrácení lži přichází až poté, kdy lež nějaký čas měla možnost působit a rozšířit se hlavně tam, kam se její oprava málokdy dostane... Lež a manipulovaná informace se přitom kvůli její atraktivitě a sympatiím, které cíleně vzbuzuje u „cílovky“ konzumentů, šíří velmi rychle. Ve své podstatě jde o využití svobody slova, jednoho ze základních kamenů demokracie, k útoku proti demokracii samotné. Totalitní a autoritářské státy dovedou pochopitelně dezinformační válce čelit mnohem účinněji – do státům kontrolovaných médií se dostanou pouze informace a dezinformace schválené vládou. Demokracie je v tomto smyslu velmi zranitelná a nemá jinou možnost než se spoléhat na soudnost, inteligenci, morální a kulturní integritu, vkus, lidskost a cit svých občanů.

Umění války a prodeje

K využívání dezinformací k oklamání oponenta za účelem snadnějšího dosažení vlastních cílů přitom docházelo v dějinách lidstva vždy. Často připomínaná jsou slova čínského mistra Sun-C' z jeho slavné knihy napsané v 5. století př. n. l. *Umění války*, kde již zmiňuje taktiku dezinformací, která má zamaskovat vlastní slabiny a způsobit chaos na straně protivníka s ideálním cílem získat protivníkovo území bez skutečné bitvy a krveprolití. Postupy, které umožňují i slabšímu aktérovi zvítězit nad třeba i silnějším, ale naivním a na tento způsob útoku nepřipraveným, oponentem, jsou dodnes rámcově platné. „Psychologická“ nebo také „kognitivní“ válka se opakovaně objevovala v průběhu dějin a její metody byly často nápadně podobné – a navzdory této své podobnosti nezřídka dosahovaly úspěchu. Zatím poslední, a bohužel velmi dramatické dějství „psychologické války“ můžeme sledovat téměř v přímém přenosu na Ukrajině.

Za první historicky doloženou dezinformaci v současném smyslu využitou k získání výhody nad nepřítelem bývá považován trik vojevůdce Themistokla, který před bitvou u Saláminy (480 př. n. l.) oklamal perského krále Xerxa podvrženými zprávami tváříci se jako perské, podle kterých se řecké loďstvo dává na ústup. Tím přiměl Peršany zaútočit tam, kde si to předem naplánoval – v úžině, kde měl nad početnějšími a většími perskými loděmi obrovskou výhodu. Řekové nakonec Peršany drtivě porazili. Jako další milník z hlediska „dějin dezinformací“ bývá uváděno rozšíření knihtisku v Evropě na konci patnáctého a začátkem šestnáctého století. To poprvé přineslo masové rozšíření tiskovin nejrůznějšího druhu. Vedle tisků zvyšujících vzdělání a šířící knižní kulturu a kvalitní literaturu došlo ale také k šíření, do té doby bezprecedentnímu, nejrůznějších pamfletů a zpráv – včetně dezinformací. Různé letáky a tisky sledovaly politické, mocenské, náboženské

a jiné cíle a brzy se objevily i předchůdci pozdějších novin a časopisů přinášejících často také obsah značně bulvárního charakteru. Zvláště v dobách náboženských sporů a válek, kterými Evropa procházela téměř po celý raný novověk, byly dezinformace mající za cíl očernit protivníka a vnést chaos do jeho řad, ale také posílit odhodlání a víru souvěrců, zcela běžnou praxí. Nejrůznější zaručené „historie“ se staly dokonce součástí náboženských legend i lidových pověstí či kramářských písní, a některé jsou kupodivu tradované a živé dodnes. Podobně byla dezinformace využívána všemi válčícími stranami i ve všech válečných konfliktech, přičemž mezi nejzajímavější příklady „raných dezinformačních kampaní“ probíhajících téměř v moderním duchu patří období Velké francouzské revoluce a napoleonských válek. Skutečně obudných rozměrů však dezinformace nabyly ve dvacátém století.

Za klasický příklad toho, jak moderní dezinformace v současnosti fungují, bývá pokládán způsob, jak se tabákové firmy postavily ke škodlivosti kouření. Všechny tabákové firmy totiž již přinejmenším v padesátých letech velmi dobře (i na základě vlastních vědeckých výzkumů) věděly o zdravotních rizicích a škodlivosti kouření tabáku. Jejich odpovědi však nebylo omezení výroby jejich smrtících výrobků, ani jiné vyvození důsledků, ale založení dvou velkých výzkumných společností v roce 1953. Ty za peníze tabákového průmyslu prováděly výzkum škodlivosti kouření, který sloužil jako zástěrka k tomu, aby se co nejvíce zmátla veřejnost – výzkumy těchto společností uváděly, že kouření zdraví neškodí, případně že filtry z kouření dělají záležitost vysloveně zdravou apod. I když v roce 1964 vydal hlavní hygienik USA dokument, který zcela jednoznačně upozornil na zdravotní rizika kouření (tento rok je považován za začátek „války proti kouření“), dařilo se tabákovým firmám za pomoci dezinformací a agresivní reklamy ukolébat a zvrátit veřejné mínění (a znásobit svoje zisky) na celá desetiletí. Součástí dezinformačních kampaní byly mj. snahy zlehčovat a zesměšňovat zprávy o rizicích a škodlivosti kouření, tak i napadání lékařů a vědců varujících před kouřením. Obrovské prostředky šly také do reklamy, která otevřeně prezentovala kouření jako symbol svobody a protestu proti „lživým“ informacím „oficiálních“ vědců. Když musel tabákový průmysl pod tíhou nevyvratitelných důkazů od těchto taktik ustoupit a byl donucen škodlivost kouření „přiznat“, dařilo se mu i nadále udržovat své obrovské zisky poukazováním na ekonomické výhody kouření plynoucí státním pokladnám. Když se začaly prosazovat tzv. protikuřácké zákony vykazující kuřáky z veřejných prostor, inicioval tabákový průmysl dezinformační kampaň, která měla snahy o přijetí „protikuřácké legislativy“ zastavit poukazováním na údajně nevyhnutelné krachy restaurací a údajné útoky na lidskou svobodu apod. Nemělo by přitom ujít pozornosti, že

tabákové firmy již tou dobou měly připravené „řešení“, se kterým čekaly na ekonomicky výhodný okamžik. Tímto řešením byly elektronické cigarety, které jsou dnes tabákovými firmami vydávány za „zdravé kouření“, přestože dosud neexistuje dostatek relevantních studií, že jsou elektronické a zahřívané cigarety skutečně tak zdraví neškodné, jak výrobci tvrdí. Tabákové firmy ovšem zatím opět slaví úspěch: Počet klasických kuřáků tabáku sice celosvětově poklesl, byl však nahrazen kuřáky cigaret elektronických...

Boj o duši

Skutečně obrovský rozmach dezinformací přinesly zejména obě světové války, kdy byl naplno využit průmyslový a technologický potenciál válčících států proti jejich protivníkům. Mnohé tehdy objevené postupy a způsoby využití masových médií se ukázaly být natolik účinnými, že se opakují a varují dodnes a používají je mnozí – zdaleka tedy nejde jenom o taktiku oponentů demokratických států. Příkladem takové „demokratické“ dezinformace může být např. často připomínaná falešná zpráva, že se režim Saddáma Husajna chystá použít zbraně hromadného ničení včetně biologických, která měla ospravedlnit útok USA na Irák. Po tzv. druhé válce v zálivu a zabití Husajna však žádné podobné zbraně ani stopy po nich nebyly nalezeny a USA nakonec musely připustit, že se jednalo o dezinformaci. Prezident USA Donald Trump pak na šíření dezinformací a na někdy velmi zákeřných manipulacích s fakty důsledně založil nejen své prezidentské kandidatury, ale také obě svá prezidentská období: Záplava dezinformací, nepravd a vysloveně manipulativního obsahu striktně sloužící Trumpovým mocenským cílům a egu bez ohledu na cokoliv, se stala důležitou součástí americké politiky a příkladem, který následují i mnozí evropští politici. Zvláštní kapitolou je pak zapojení tzv. behaviorálních nástrojů, které se údajně uplatnily nejen v několika amerických prezidentských volbách, ale také např. v případech hlasování o Brexitu, kdy byli voliči podle řady dostupných důkazů získáváni prostřednictvím pokročilých algoritmů na sociálních sítích, které cílily „správný“ obsah „správným“ způsobem, a tak účinně ovlivňovaly výsledky voleb a klíčových hlasování.

Po celé dvacáté století přitom měly v oblasti dezinformace a propagandy náskok totalitní státy – nacistické Německo a zejména pak Sovětský svaz, který rafinovaně využíval dezinformace jako součást ideologického boje proti nejrůznějším nepřítelům a cizím státům již od bolševické revoluce v roce 1917. Zkušenosti s propagandou a „kognitivní válkou“ pak Sověti rozvíjeli i během tzv. studené války – a někdy s velkým úspěchem. Například se jim podařilo rozšířit dezinformaci, že virus HIV ve skutečnosti není přírodního původu, ale vyvinuli jej Američané v laboratoři. Američtí vojáci pak údajně měli rozšířit

virus hlavně v Africe, aby zdecimovali tamní obyvatelstvo a Afriku ovládli. I když americká vláda vyvíjela horečnou činnost, aby tuto dezinformaci vyvrátila, a i když bylo brzy jasné, že tato dezinformace postrádá jakékoliv důkazy i elementární logiku, a také Sověti od jejího šíření po čase upustili, ještě v roce 1995 této dezinformaci věřilo 35 % Afroameričanů. V roce 2005 to podle průzkumů bylo stále ještě více než 16 % Afroameričanů, přičemž 30 % Američanů bez rozdílu barvy pleti věřilo, že HIV byl uměle vyroben v laboratoři... Ozvuky této a podobných dezinformací však bylo možné rozpoznat např. během uprchlické krize (ta podle dezinformací měla být např. „výměnou obyvatelstva“ řízenou Evropskou unií apod.) nebo pandemie Covidu-19, kdy se rovněž objevovaly ničím nepodložené dezinformace a konspirace ohledně údajných záměrů s údajně uměle vyrobeným virem.

Jiným příkladem úspěšné, pravděpodobně sovětské, dezinformace pak může být rovněž stále znovu ožívající „zpráva“, že Američané ve skutečnosti nepřistáli na Měsíci a že slavné záběry, které viděl snad každý, ve skutečnosti vznikly ve studiu. Příkladů „nesmrtelných“ dezinformací z dob tzv. studené války, které ožívají ve stále nových variantách, by se ale samozřejmě našlo mnohem více. Není proto náhoda, že na úspěšnou praxi „kognitivních válek“ navázalo v nedávné době i Rusko. Symbolem jeho dezinformační strategie se stala tzv. Gerasimova doktrína (2014) – koncept hybridní (nebo též nelineární) války, která kombinuje konvenční vojenské postupy s nekonvenčními, včetně metody „psychologických a informačních operací vedených prostřednictvím dezinformací a propagandistických nástrojů proti státům, které Rusko považuje za nepřátele. Ideálním cílem je obsadit území i celé státy za použití minimální vojenské síly – nebo i zcela bez něj. Prostředkem, který je pro hybridní válku zcela klíčový, je samozřejmě získání veřejného mínění na svoji stranu. Takového úspěchu, jakého dosáhl ve třicátých letech minulého století Sovětský svaz, když se mu za pomoci dezinformací a propagandy podařilo na svoji stranu získat významnou část evropských intelektuálů a umělců, se sice Rusku zatím v Evropě dosáhnout nepodařilo, ruské dezinformace však v mnoha zemích úrodnou půdu našly.

Zdá se, že dezinformace jsou nejúčinnější, když opakují postupy, lži a manipulativní tvrzení, která se již někdy ve veřejném prostoru objevila. Originalita a inovace na poli dezinformací nemají zdaleka takový úspěch, jako variace starých známých lží a podvodů. Možná je to způsobené tím, že důležitou „věrohodnost“ dezinformace stojí a padá s tím, jestli už ji konzument někdy předtím někde četl nebo slyšel. Konzument dezinformací možná nad některými podivnými tvrzeními nejprve zaváhá, ale pokud jim bude vystavený často, je velmi pravděpodobné, že je bude přinejmenším považovat za relevantní názor.

Barbora Kubátová, Kateřina Hrdinová,
Ivana Wojtylová a Jaroslav Blažek

Jaroslav Blažek, Kateřina Hrdinová,
Tomáš Vardan a Šimon Holíš

Za něco, na čem může být taky kus pravdy, od čehož je už jenom krůček k relativizaci v podstatě čehokoliv. Nebo může dezinformace dokonce posloužit jako „protiargument“, kterým lze oponovat např. názoru vědců, představitelů institucí, státu atp. Dezinformace vůbec často pracují s egem konzumenta, kdy mu cílené poskytnutí dojem, že je „vyvoleným“, jemuž se dostalo privilegia „tajné“ informace, kterou relevantní osobnosti a média nemají – nebo (a to častěji), kterou vědomě zatajují.

Právě cílené vyvolání pocitu, že konzument dezinformací nenalétl na „oficiální“ lež a podvod, ale naopak konečně díky dezinformaci získal skutečně pravdivou informaci, je jedním z klíčů k úspěchu záměrně šířených lží. Víra v pravdivost dezinformací přitom není jejich jediným cílem, a dokonce ani cílem hlavním: Důvěra v dezinformaci generuje „užitečné idioty“, kteří dobře poslouží v kampaních a při destabilizaci společnosti, ale organizátoři dezinformačních kampaní si ve skutečnosti nemyslí, že na jejich lži všichni skočí. To je „pouze“ velmi cenný bonus, ale o hlavní cíl dezinformačních kampaní nejde. Tím je zahlcení veřejného prostoru, vzbuzení pocitu únavy, otupělosti a letargie a také všeobecná relativizace hodnot u co možná největší části příjemců. Do vypuštěných nádob totiž lze nalít jakýkoliv obsah a dosáhnout pak třeba i toho, že člověk hlasuje proti tomu, co by jinak považoval za svůj důležitý zájem. Motivace dezinformátorů a šířitelů dezinformací však nemusí být nutně vedená jen výše zmíněnou svrchovaně nebezpečnou snahou útočit na povahu státu nebo společenské zřízení. Jednou z obvyklých motivací dezinformátorů pak je samozřejmě snaha získat výhody v podobně peněz – někteří autoři, weby a profily produkující dezinformace vybírají různé příspěvky na provoz anebo vydělávají na reklamě, někteří autoři jsou přímo ve službách různých společností, ale i nepřátelských států atd. Důležitou motivací dezinformátorů je pak i touha dosáhnout moci, vlivu a společenského uznání – sem patří zejména lidé, kteří prostřednictvím dezinformací vedou boj za naplnění svých, často v celospolečenském kontextu marginálních, představ, za nějakou ideologii apod. Nemalé množství dezinformátorů také vytváří a šíří dezinformace pod vlivem svých osobnostních rysů či psychických poruch. Každopádně, většina tvůrců a šířitelů dezinformací nešíří obsah, kterému skutečně a bezvýhradně věří, ale přistupuje k jimi šířeným dezinformacím jako k prostředku získat pro sebe různé výhody, provokovat a posílit své vlastní ego. Navzdory často velmi emotivnímu tónu dezinformací je v nich skutečného přesvědčení a osobnostního nasazení zpravidla jen velmi málo.

Pozoruhodné přitom je, že dezinformacím podle řady průzkumů důvěřují lidé bez ohledu na dosažené vzdělání a ani vysokoškolské vzdělání nečiní samo o sobě člo-

věka vůči dezinformacím odolným. Dokonce i další často se objevující dojem, že hlavními šířiteli a „věřícími“ dezinformací jsou lidé méně majetní, nemusí platit vždycky. Co však „předurčuje“ konzumenty k víře v dezinformace a k jejich šíření, je skoro pokaždé pocit neúspěchu, zklamání, „ztracenosti“ a ohrožení. Tyto pocity samozřejmě nemusí vůbec souviset jen s ekonomikou, vzděláním nebo politikou, ale mají často i ryze osobní důvody – přetavují se ve frustraci, strach a vztek, které není těžké namířit proti tomu, co je dezinformátory zákeřně nabídnuto jako terč. Platí přitom, že konzumenty dezinformací jsou lidé, kteří z nějakého důvodu postrádají empatii, morální hodnoty, osobní motivaci ke kritickému vyhodnocování zpráv a kteří z pohodlnosti rezignují na ověřování předkládaných sdělení a jsou nepřístupní k informacím z jiného názorového spektra. Jak je tedy zřejmé, zneužitelným a manipulovatelným příjemcem dezinformací může být kdokoli, kdo z nějakého důvodu naslouchá jen svým názorovým souputníkům a věří hlavně tomu, co zapadá do jeho představ bez ohledu na doložitelnou realitu.

Pravda a lež

Jednou z nejdůležitějších oblastí, ve které je dnes možné zaznamenat silný vliv dezinformací, je tzv. klimatická krize. Vzhledem k tomu, že se problematika oteplování klimatu přímo dotýká nejen naší vzdálenější budoucnosti, ale i naší přítomnosti (a také našich peněženek), je diskuze kolem změn klimatu – a zejména role, jakou v ní hraje člověk – velmi vášnivá. Snad žádné jiné téma, snad s výjimkou migrace, dnes nemá takový potenciál rozdělovat lidi, jako právě téma spojené se změnou klimatu. Rozhodnutí, jak se budou země stavět ke klimatické krizi totiž nepochybně má zásadní vliv nejen na stav životního prostředí, ale také na budoucí prosperitu. Ale bude mít vliv také na prosperitu těch zemí a společností, které jsou ekonomicky závislé na těžbě a prodeji fosilních paliv. A nepochybně bude toto rozhodnutí mít zásadní vliv na prosperitu firem, které vyrábějí energii a teplo ze spalování uhlí a plynu, anebo na automobilový a těžký průmysl.

Situace není jednoduchá. Firmy, jejichž činnost významně zatěžuje životní prostředí a klima emisemi tzv. skleníkových plynů stále u nás vytvářejí množství pracovních míst a do značné míry se také podílejí na ekonomické prosperitě států. Zároveň je zde ale také neúprosná realita změny klimatu způsobená právě skleníkovými plyny – situace, která má podle všeho potenciál velmi negativně ovlivnit budoucnost naší planety. Přechod od fosilních paliv by přitom znamenal obrovskou a náročnou změnu a nepochybně také obrovské náklady. Znamenalo by to také zásadní problémy pro dnes zámožné státy těžící fosilní paliva, zejména ropu a zemní plyn – patří k nim zejména ropné velmoci na

Blízkém vchodě, Rusko a USA. Jde nejenom o nepředstavitelné peníze a dalekosáhlé změny, ale také o podobu budoucnosti včetně radikálního překreslení stávajících mezinárodních vztahů. Přechod na obnovitelné zdroje energie by totiž např. pro Evropu znamenal mj. omezení závislosti na často autoritářských zemích dodávajících ropu a zemní plyn. To si pochopitelně tyto země a různé společnosti, pro které by odklon od fosilního průmyslu a energií znamenal velké investice, nepřejí a podnikají všemožné kroky, jej co nejvíce zdržely – anebo zcela zastavily. Protože jde opravdu o velké peníze a dalekosáhlé změny, které vyvolávají u části lidí obavy, je i množství dezinformací ohledně klimatické změny velké.

Jednou z nejčastěji se objevujících dezinformací ohledně změny klimatu bylo a je popření, že k nějaké klimatické změně vůbec dochází. Tato dezinformace má přitom mnoho podob, jejich společným jmenovatelem je však snaha znevěrohodnit nebo bagatelizovat vědecké výzkumy, které před ní varují, anebo dokonce prohlásit vědecky nepopíratelná fakta za součást jakéhosi spiknutí proti lidstvu. Přestože první důkladné výzkumy a vědecky podložená varování před důsledky vypouštění skleníkových plynů do atmosféry, ke kterému dochází zejména následkem průmyslové činnosti, dopravy i těžby a výroby energií, jsou datována již do konce padesátých let minulého století (na jejich počátku tehdy stála armáda USA, která k prvním klimatickým výzkumům poprvé využila tehdy nejnovější, přesné měřicí přístroje a také počítače), a přestože se od té doby ukázalo, že se výzkumy a prognózy rámcově naplňují, objevují se stále znovu tvrzení, která vykreslují klimatickou vědu jako podvod. Většina tohoto typu dezinformací se odkazuje na tzv. aféru Climategate, která údajně rozkryla rozsáhlé manipulace klimatických vědců. Aféra začala v roce 2009 (krátce před začátkem klimatické konference v Kodani) hacknutím emailové komunikace klimatických vědců. Kromě jiného unikla také komunikace ohledně tzv. hokejkového grafu, který byl poprvé publikován v roce 1998 Michaelem Mannem a na základě podrobných analýz záznamů, letokruhů stromů, korálů, ledovcových sond apod. zachycoval vývoj průměrné teploty. Graf zobrazoval, jak teplota, která v průběhu staletí (tedy od doby, od kdy existují záznamy o teplotách) vždy oscilovala nahoru a dolů v rozmezí 1 stupně, začala počátkem dvacátého století (období prudkého nárůstu průmyslové výroby a dopravy) prudce růst směrem vzhůru v podobě „hokejky“. S výjimkou několikaletého výkyvu v polovině století (jednalo se o dosud uspokojivě nevysvětlenou klimatickou epizodu s nižšími teplotami) pak podle tohoto grafu teplota narůstá oproti minulým obdobím přímo raketově a nepřerušeně. V hacknuté emailové komunikaci se však objevilo tvrzení jednoho klimatologa „právě jsem dokončil Majkův trik s přidáním

skutečných teplot. Ke každé řadě za posledních 20 let (tj. od roku 1981) a od roku 1961 pro Keithovu [série dat klimatologa Keitha Briffa – pozn. L.S.], aby se skryl pokles.“ Zpráva ve skutečnosti narážela na to, že byla „odstíněna“ zavádějící data získaná z letokruhu stromů – tato data totiž jsou po roce 1960 ze zatím neznámých důvodů (spekuluje se o vlivu chemického složení ovzduší nebo půdy) nespolehlivá, protože „falešně“ indikují pokles teplot, přestože teploty prokazatelně rostou (což lze doložit hodnověrným měřením a dalšími nevyvratitelnými důkazy). Zpráva se tedy vlastně týkala „očistění“ údajů od prokazatelně zavádějících (nespolehlivých) dat tak, aby zůstaly relevantní, což je zcela běžný vědecký postup. O žádné falšování dat, účelovou manipulaci ani komplot tedy nešlo. Zpráva o „podvodech“ v hokejovém grafu se ovšem začala šířit rychlostí blesku a měla (a stále má) obrovský dopad na důvěru v klimatologii jako vědu. Hysterie kolem „klimatického podvodu“ dokonce vyústila v hrozby smrti namířené vůči klimatickým vědcům a vyvolala několik vyšetřování. Dodnes je aféra Climategate používána jako základní argument proti klimatické vědě – a to navzdory tomu, že vyšetřování nezjistila žádné chyby ani opomenutí, které by bylo možné klimatickým vědcům vytknout a že dnes, šestnáct let po aféře, se ukazuje, že „hokejový graf“ a z něj vycházející klimatické modely zachycují a predikují situaci spíše konzervativně a že nárůst teplot je ve skutečnosti vyšší, než „hokejový graf“ zobrazoval.

Vykreslování klimatických expertů jakožto pomatených a zkorumpovaných reprezentantů „šílené ideologie“, jejichž jediným cílem má být zkáza lidstva a civilizace, omezení pohodlí apod., je velmi časté. V poslední době, kdy je ve světle zcela jednoznačně probíhajícího růstu průměrných teplot, které musel „na vlastní oči“ zaregistrovat snad už opravdu každý, popírání klimatické krize neudržitelné, dochází „alespoň“ k popírání vlivu člověka na tyto změny. Jádrem těchto dezinformací je ničím nepodložené a mnohokrát vyvrácené tvrzení, že ke změně klimatu dochází vlivem přírodních cyklů a jiných přírodních jevů a že lidská činnost klimatu nijak neškodí (nebo mu dokonce prospívá, protože uhlík vypouštěný spalováním fosilních paliv do ovzduší prospívá rostlinám a ty přece, jak známo, produkují kyslík...), a proto je nejen možné, ale dokonce správné i chytré, nadále spalovat fosilní paliva a produkovat skleníkové plyny jako doposud, ale možná raději ještě více. Jiné dezinformace pak pracují s představou, že nejdůležitější „skleníkový“ plyn CO_2 pohlcuje půda, atmosféra a světové oceány, a proto není žádný problém ani to, když budou fosilní paliva, která vlastně jsou jakýmsi úložišti uhlíku vznikajícími od doby před asi 500 milióny lety, spálena během pouhých několika desetiletí (přičemž bylo prokázáno, že „spotřeba“ nepřírozeně velkého množství exhalací pocházejících z lidské činnosti pů-

Jaroslav Blažek, Barbora Kubátová a Ivana Wojtylová

Jaroslav Blažek a Kateřina Hrdinová

dou nebo oceány trvá řadu let – a že tedy dochází ke značně nebezpečnému hromadění exhalací a také dlouhé setrvačnosti působení skleníkových plynů).

Podle jiných dezinformací je probíhající změna klimatu zcela normální a přirozená a příroda i lidstvo se s ní vyrovná díky sice dosud neexistujícím, ale v budoucnu jistě objeveným technologiím. Pozoruhodný dezinformační proud pak představují např. zprávy, které bagatelizují, anebo dokonce zesměšňují situace, ke kterým už nyní v souvislosti se změnou klimatu dochází nebo došlo (potápění ostrovů, ke kterému dochází kvůli tání ledovců a stoupající mořské hladině, si tamní obyvatelé jen vymysleli, aby získali finanční a humanitární pomoc). A ještě další kapitolou jsou pak mimořádně ignorantské dezinformace, které se na klimatický kolaps a oteplení dokonce těší, když např. uvádějí zdánlivá pozitiva, že na Sibiři oteplováním roztaje půda (jde o častou úvahu šířenou zejména v Rusku) a bude zde tedy možné pohodlně žít, nebo že když na pólech roztají ledovce a stoupne hladina moří (čert vem Benátky a současná pobřeží...), budeme to mít blíže k moři – a nebo to, že radikální proměna vegetace (hurá, na zahradě nám porostou citróny) učiní ze střední Evropy subtropický ráj apod. Všechny tyto rádoby pozitivní a chlácholivé úvahy přitom zcela ignorují odvrácenou stranu těchto změn, kam patří zejména obrovská migrace z míst, která se stanou neobyvatelnými do těch relativně přívětivějších, obrovské problémy s pitnou vodou i pěstováním plodin, ale také předpokládaný kolaps Golského proudu způsobený zvýšením a naředením hladiny oceánů, který může paradoxně přinést do severní a střední Evropy navzdory celoplanetárnímu oteplení naopak mráz (jak je využito i ve hře *Havěť*) atd.

Klimatické dezinformace popírající změnu klimatu padají na úrodnou půdu, protože vize budoucnosti jsou často natolik dramatické, že by si asi každý přál, aby nebyly pravdivé a jednalo se opravdu pouze o jeden velký omyl. Všechno ale bohužel nasvědčuje tomu, že o omyl nejde a že před lidstvem skutečně stojí problém, který zesměšňování klimatických vědců a bagatelizace reality, a dokonce ani ty nejostřejší a „nejvtipnější“ výpady proti ekologickým aktivistům, a dokonce ani zatajování a manipulace s daty, nijak nevyřeší ani nezmírní. Může vzniknout třeba milion dezinformací namířených proti změně klimatu i proti vědě a ekologii jako takové – a s klimatem to ani nehne. K oteplování Země nepopíratelně dochází (a nic na tom nemění ani občasné chladnější epizody – dlouhodobý trend je bohužel jasný a zjevný a Země během posledních jedenácti let zaznamenala nejvyšší dosud naměřené teploty), klima se proměňuje a nejpodstatnějším původcem těchto změn, které mohou vést ke klimatickému kolapsu hrozícímu proměnit obrovská území Země v obtížně obývatelné nebo zcela neobyvatelné plochy, je lidská činnost. Na

tom existuje shoda odborně kvalifikovaných vědců podepřená doložitelnými a věrohodnými fakty. Ostatně, i starší prognózy vědců, co se bude dít, pokud teplota a emise stoupnou na současnou úroveň, se dnes naplňují překvapivě přesně. Lze tedy předpokládat, že se vědecké prognózy budou naplňovat i v budoucnu.

Klimatičtí liberálové a konzervativci

Klima a ekologie mají tu smůlu, že lze jednoduše nabýt mylného dojmu, že jim může snadno rozumět každý – každý přece sleduje a denně „zažívá“ počasí a každý občas chodí do přírody. Navzdory tomu, že jde o komplikované a náročné vědecké obory s dlouhou tradicí, jejichž prognózy lze dnes konfrontovat s realitou, provokují právě tyto obory množství diletantů k vyjádření. I proto se staly vděčnými bojišti tzv. kulturní války, ve kterých se navíc aktuálně asi nejzřetelněji střetávají dva protichůdné přístupy ke smyslu lidského života a ke společnosti. Na jedné straně je to proud vycházející z tezí tzv. nové levice (zjednodušeně a nepřesně, ale v současnosti často, označovaný jako liberalismus), který ve vztahu ke klimatu a ekologii vychází z humanistických a racionalistických tradic, usiluje o dosažení co možná nejvyšší míry spravedlnosti a jenž, zjednodušeně řečeno, upřednostňuje zavádění více či méně rozsáhlých řešení opřených o výsledky vědeckých výzkumů před ekonomickými zisky a náklady. Na straně druhé je to pak proud vycházející z tezí tzv. nové pravice (pro kterou se dnes nepřesně, ale často, používá označení konzervativismus), který ve vztahu ke klimatu a ekologii vychází z konzervativně-aristokratických tradic, jež upřednostňují společenskou rigidnost a stabilitu i ekonomický zisk před údajně riskantními řešeními, která by mohla ohrozit pevnou (a pro zastánce tezí nové pravice výhodnou) společenskou hierarchii.

Zatímco tzv. liberálové usilují ve shodě s vědeckými výzkumy a doporučeními zavádět ekologická a klimatická opatření prostřednictvím regulací a podpor, které mají napomoci přechodu na obnovitelné zdroje, a neváhají pro to obětovat značné finanční prostředky, tzv. konzervativci, kteří jsou programově skeptičtí k vědeckému racionalismu a přiklání se k tradici (zvyklostem), náboženství a iracionalismu, se snaží jít cestou minimálního odporu, nechat situaci ve jménu pohodlí, stability a přirozenosti „volný průběh“. V oblasti změny klimatu tak v podstatě jde o střet mezi koncepcí snažící se brát ohledy zejména na budoucnost se všemi riziky, které to může přinést, a mezi koncepcí, která vnímá a akcentuje současnost a přenáší všechna rizika na budoucnost. Zatímco tzv. liberalismu bývá vyčítáno, že má tendenci bagatelizovat náročnost a finanční náklady řešení, přičemž hlavní pozitivní dopady se mají dostavit až v budoucnosti, tzv. konzervativismu

bývá vyčítáno, že upřednostňuje okamžité zisky před budoucími riziky, a že problémy a pomyslné účty za současnost chce plně přenést na budoucí generace. Pomyslná dělička čára mezi oběma názorovými proudy je přitom určena – podobně jako v případě dalších témat „kulturních válek“ – zejména mírou empatie a cynismu, mírou skepse ve schopnosti lidského rozumu a lidské možnosti vůbec, hloubkou povědomí o historických a společenských procesech a osobnostním nastavením.

V poslední době je zjevné, že konzervativismus, respektive tzv. nová pravice, je na mocenském vzestupu – a to nejen v USA, kde se v současnosti prosazuje asi nejvýrazněji, ale také v řadě evropských zemí včetně České republiky. Tzv. nová pravice se zrodila v USA a v Západní Evropě koncem 70. let jako myšlenkový proud usilující o protiváhu tehdy dominujícího humanisticky, etatisticky (státem řízeného, regulovaného) a levicově orientovaného smýšlení. Jeho základem je zejména přesvědčení, že lidská společnost je a má být hierarchizovaná a že privilegovaným (tzn. těm nejinteligentnějším, nejbohatším, nejbohatšími nebo zrozeným v „dobrých rodinách“ apod.) má být umožněno jejich privilegií naplno užívat – bez omezení, bez regulací, bez „vnuceného“ ohledu na ostatní. Znevýhodněným skupinám a slabším se podle zastánců tzv. nové pravice nemá „uměle“ pomáhat, aby se jejich postavení zlepšilo – vše má být ponecháno na „přirozenosti“ a na Bohu. Každá změna proti „přirozenosti“ je totiž tzv. novou pravicí považována za potenciální zdroj chaosu, nestability a změn, které mohou ohrozit skutečná nebo domnělá privilegia – zdrojem potenciálního chaosu a ohrožením pro společenskou stabilitu přitom podle stoupenců tzv. nové pravice může být zejména migrace, vzdělávací inkluze (ohrožující současné privilegované potenciálním nárůstem intelektuální konkurence), multikulturalismus (vytvářející konkurenci křesťansky orientované společnosti) a jakékoliv úvahy a myšlenky označitelné za levicové nebo socialistické (tzn. ohrožující privilegia elit). Za „přirozené“ je přitom považováno takřka cokoli, co vyhovuje zájmům zastánců tzv. nové pravice, zatímco všechno ostatní je podle nich „nepřirozené“ nebo dokonce „nemocné“. Také proto je obvyklou součástí myšlenek spojených s tzv. novou pravicí snaha o posílení vlastenectví a izolacionismus a naopak omezení mezinárodní spolupráce, protože ta v myšlenkovém světě tzv. nové pravice hrozí „nakazit“ společnost potenciálně závadnými „cizími“ myšlenkami (a přinést potenciální konkurenci domácím elitám). Jedná se také o hnutí krajně skeptické vůči tradičnímu racionalismu a vědě. Nová pravice programově nedůvěřuje ve schopnosti člověka správně pochopit situaci a správně se rozhodovat a má tendenci všechny vědecké obory a všechny instituce, které dospívají k jiným než nové pravicovým představám, ostrakizovat, umlčovat a likvidovat. Namísto

tradiční vědy jsou akcentovány emoce, mysticismus, „programová iracionalita“ – a také křesťanské náboženství, které tzv. nová pravice“ považuje za důležitý stabilizační prvek společnosti.

Průznivci tzv. nové pravice přitom zpravidla sami sebe považují za vyvolené – vyznávají kult nadřazenosti a síly, který někdy nemá daleko k fašismu, nestydí se za cynismus, bezohlednost a sobectví, snaží se na lidskou společnost aplikovat mechanismy známé z přírodní říše a vzpírají se uznat cokoliv, co by je omezovalo v realizaci jejich plánů. Také proto stoupenci myšlenek tzv. nové pravice vystupují proti snahám států určovat pravidla a zákony pro podnikání (např. definovat postavení a práva zaměstnanců, regulovat a dozorovat podnikatelské prostředí, vynucovat respektování zákonů a pravidel apod.). V jistém smyslu jde o pokus o návrat do poměrů 19. století, kdy nikomu nezáleželo na životním prostředí, přírodních zdrojích, množství produkovaného odpadu, osudu planety, ani na situaci dělníků nebo poměrech v kolonizovaných zemích apod. Je to velmi účinná taktika, která vzbuzuje sympatie nejen u velkých ekonomických hráčů, ale také např. u konzervativně smýšlejících věřících a vůbec u všech, kteří sní o návratu „starých dobrých časů“, kdy „byl svět ještě v pořádku“ a obávají se „novot“, ať už to znamená cokoliv. Paradoxně je to však právě tzv. nová pravice, která tím, že usiluje o odstranění co možná největšího množství státních regulací a omezení, dává volný prostor největším a nejdalekosáhlějším změnám – typicky např. v oblasti umělé inteligence, informačních technologií nebo genetického inženýrství. Může tak dojít k situaci, že to nakonec bude období politické dominance Trumpova hnutí MAGA, kdy sice na jedné straně zřejmě budou v konzervativním duchu např. zakazovány potraty a sňatky párů stejného pohlaví či ukončena mezinárodní spolupráce apod., ale kdy zároveň budou odblokovány regulace pro umělou inteligenci, což může znamenat dalekosáhlé změny a naprostou likvidaci všeho tradičního a konzervativního. Hnutí tzv. nové pravice totiž dnes může programovým omezováním, likvidací a umlčením státních institucí a likvidací „starých“ zákonů a pravidel dosáhnout naprostého opaku toho, co slibuje.

Vidět do budoucnosti samozřejmě nikdo nedovede, a tak nezbývá než doufat, že lidstvo nakonec z klimatické krize i současných „kulturních válek“ najde cestu, která bude tou nejlepší možnou. A že se nakonec zachováme jinak než hmyz v *Havěti* a budeme se nejrůznějším bizarnostem a nesmyslům dneška opravdu jenom smát. V opačném případě totiž může být budíček velmi nepřijemný.

Ladislav Stýblo

Tomáš Vardan, Jiří Panzner, Magdaléna Přibíková,
Tereza Masaříková, Aneta Marie Dykastová,
Ivana Wojtylová a Jaroslav Blažek

Jaroslav Blažek a Barbora Kubátová

PP

DIVADLO
POD PALMOVKOU

Zřizovatel

Ředitel: MICHAL LANG

Divadlo pod Palmovkou
Zenklova 34
Praha 8
180 36

Dekoraci vyrobili: Centrum reklamy, s. r. o – Ing. Petr Vaňáč

Šéf umělecko-technického provozu: Libor Michvocík

Světla: Ivo Cilich, Kryštof Petriska, Soňa Le

Zvuk: Daniel Škrášek, Martin Med

Garderoba: Ilona Hoferová, Štěpánka Čechová

Rekvizity: Krystyna Macková, Eva Otmar

Masky a vlásenky: Vladimíra Brabcová, Elen Burianová

Jevištní mistr: Miroslav Hora

Jevištní stavba: Michal Bořícký, Tomáš Bukovský, Jaroslav Grus, Adam Horáček,
Kristián Kazický, Ladislav Peroutka, Jan Procházka, Vladimír Vilda

**Píseň *Dál sním* pro představení *Havěť* napsali Jaroslav Blažek a Kateřina Hrdinová.
Táborovou rozcvičku 5. oddílu napsala Barbora Kubátová.**

**V představení je na základě licence OSA užita skladba Barryho Alana Gibba,
Robina Hughha Gibba a Maurice Ernesta Gibba *Stayin' Alive*.**

V představení jsou citovány krátké výňatky ze skladeb *Tulácký ráno* (autor Jan Nedvěd), *Jsem Boss* (autoři Daniel Nekonečný a Roman Steffl), *Ladovská zima* (autor Jaromír Nohavica), *Moonlight Serenade* (autor Glenn Miller), *Blíž k Tobě, Bože můj* (autoři Sarah Flower Adamsová a Lowell Mason), *Lazebník sevillský* (autor Gioacchino Rossini), *Dies Irae* (autor W. A. Mozart) a výňatek z opery *Carmen* (autor George Bizet). Dále zde jsou formou citace uvedeny výňatky ze znělek pořadů *Večerníček* (autor Ladislav Simon) a *Beyond Belief* (autoři Al Kasha a Lynn Lehmann), dále výňatek z díla *Mach a Šebestová část Kropáček má angínu* (autor: Miloš Macourek) a knihy Jana Karafiáta *Broučci*.

**Speciální poděkování firmě TAREGRA za výrobu obřího kelímku pro Pytlíka
a Kristiánovi Kazickému za darování knížky *Já, písnička 3*.**

Program k 450. premiéře Divadla pod Palmovkou, 3. inscenaci 78. divadelní sezony 2025/2026 připravili:

Redakce a texty: Ladislav Štýblo • Grafická úprava a sazba: Martin Ponec • Korektury: Zdeněk Přidal •

Fotografie na titulní stránce: David Turecký • Fotografie: Martin Špelda

Crestyl

DOCK

Prima

A2

Vltava
Český rozhlas

Rádio Praha
Český rozhlas

Jakub Albrecht a Barbora Kubátová

